

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 657:336.717.3

Корпанюк Т.М.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки,
Вінницький національний аграрний університет

Григораш М.В.,
студентка,
Вінницький національний аграрний університет

СУТНІСТЬ, ОБЛІК ТА АНАЛІЗ СТРОКОВИХ ДЕПОЗИТІВ ТА ДЕПОЗИТІВ ДО ЗАПИТАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Корпанюк Т.М., Григораш М.В. Сутність, облік та аналіз строкових депозитів та депозитів до запитання фізичних осіб. У статті розглянуто основні види депозитів та методику їх розрахунку. Проаналізовано сучасний стан строкових депозитів та депозитів до запитання. Проведено структурний аналіз депозитного портфеля за строками залучення та правилами їх зняття. Обґрунтовано основні концептуальні положення функціональної організації депозитної діяльності банків. Розкрито послідовність відображення в обліку депозитів до запитання та строкових депозитів.

Ключові слова: строкові депозити, депозити до запитання, депозитний портфель, внесені кошти, депозитні операції, залучений капітал, зобов'язання.

Корпанюк Т.М., Григораш М.В. Сущность, учет и анализ срочных депозитов и депозитов до востребования физических лиц. В статье рассмотрены основные виды депозитов и методика их расчета. Проанализировано современное состояние срочных депозитов и депозитов до востребования. Проведен структурный анализ депозитного портфеля по срокам привлечения и правилами их снятия. Обоснованы основные концептуальные положения функциональной организации депозитной деятельности банков. Раскрыта последовательность отражения в учете депозитов до востребования и срочных депозитов.

Ключевые слова: срочные депозиты, депозиты до востребования, депозитный портфель, внесенные средства, депозитные операции, привлеченный капитал, обязательства.

Korpaniuk T.M., Grygorash M.V. Essence, accounting and analysis of time deposits and demand deposits of individuals. The article deals with the main types of deposits and the method of their calculation. The current state of time deposits and demand deposits is analyzed. The structural analysis of the deposit portfolio by the terms of attraction and the rules for their withdrawal has been carried out. The basic conceptual provisions of the functional organization of deposit activity of banks are substantiated. The sequence of reflection in the account of demand deposits and term deposits is disclosed.

Key words: time deposits, demand deposits, deposit portfolio, funds, deposit transactions, attracted capital, liabilities.

Постановка проблеми. Сутність депозитних операцій полягає в накопиченні банку як фінансовим посередником тимчасово вільних грошових коштів на визначений термін та за окрему плату, а також розміщенні цих фінансових ресурсів від свого імені, на власний розсуд та ризик під відсотки.

Депозитні банківські операції належать до пасивних операцій банківської установи, тобто це операції, за допомогою яких банки формують свої грошові ресурси для проведення кредитних, інвестиційних та інших активних операцій [1, с. 36]. Тому однією з функцій банків є мобілізація тимчасово вільних грошових коштів та перетворення їх у власний капітал.

Основні інструменти аналізу здійснення та проведення депозитних операцій дають змогу не лише змен-

шити сукупний банківський ризик, але й підтримати фінансову стійкість та надійність банку, оцінити ситуацію банку та наявні ресурси.

Тільки за умови правильного оцінювання ситуації та наявних ресурсів можна вибрати та сформулювати стратегію банку на ринку банківських послуг, яка веде до отримання стабільної конкурентної переваги [2, с. 154]. Недосконалість методики аналізу та облікових даних щодо депозитів комерційних банків свідчить про актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню окремих питань теорії та методики аналізу депозитної діяльності банків, впливу оцінки результатів, наявності ресурсів на діяльність банку присвячено роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних уче-

них, таких як О.І. Тищенко, В.М. Дереза, Р.В. Лавров, М.В. Олексенко, Т.М. Корпанюк.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є формування теоретично-методичних основ щодо відображення в обліку та аналізу строкових депозитів та депозитів до запитання.

Вклад основного матеріалу. Депозитні кошти є одним з видів залучених коштів банку. Згідно з Постановою НБУ депозит – це грошові кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті чи банківські метали, які банк прийняв від вкладника або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку (під процент або дохід в іншій формі), а також підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору [3].

Депозитний рахунок відрізняється від звичайного поточного рахунку тим, що з нього неможливо в будь-який момент зняти кошти, провести розрахункову операцію, а відсотки на залишок не нараховуються. Після закінчення строку розміщення коштів на депозитному рахунку банк зобов'язаний виплатити вкладнику суму вкладу та проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах, що зазначені в договорі.

Розмір процентної ставки визначається банком самостійно. Зазвичай проценти нараховуються й виплачуються у валюті вкладу або в іншому виді за умовами договору.

Депозити розподіляються на депозити до запитання, або поточні депозити, і строкові депозити. Нами розглядатимуться депозити до запитання та строкові депозити як одні з найчастіше використовуваних депозитів фізичними особами.

Депозити на вимогу – це грошові кошти або банківські метали, що розміщені вкладниками в банках на умовах видачі вкладу (депозиту) на першу вимогу вкладника або здійснення платежів за розпорядженням власника рахунку [3]. До вкладів на вимогу належать залишки тимчасово вільних коштів клієнтів банку на поточних рахунках.

Строкові депозити – це грошові кошти, розміщені підприємствами-вкладниками або фізичними особами-вкладниками в банку на визначений договором строк.

Банку вигідно залучати строкові депозити, оскільки вони стабільніші та дають змогу банку розпоряджатися ними тривалий термін. Незважаючи на зростання процентних витрат, збільшення частки строкових депозитів у загальній сумі зобов'язань є позитивним моментом, адже вони є найстабільнішою частиною ресурсів. Саме вони дають змогу кредитувати на триваліші терміни [4]. Збільшення частки депозитів фізичних осіб в обсязі зобов'язань банку дає впевненість та підіймає рівень довіри населення до того чи іншого банку.

Під час надання депозитних операцій банком виникає кредиторська заборгованість банку. Кредиторська заборгованість є нормальним явищем для комерційного банку за умови, якщо вона не перевищує дебіторську заборгованість або має незначне перевищення над нею.

Внески фізичних осіб, незважаючи на вид депозиту (строковий чи депозит до запитання), можна віднести до нестійкого за строками зберігання пасиву банку, тому що навіть строкові депозити фізичних осіб,

згідно з ЦКУ, повинні повертатись клієнту за першою потребою, за виникнення надзвичайної ситуації та за наявності супроводжуючих документів. Збільшення частки таких зобов'язань може призвести до неплатоспроможності та неліквідності банку за виникнення кризових ситуацій.

Але, незважаючи на всі ризики, депозити фізичних осіб є основою фінансування кредитних операцій банку.

Під час внесення коштів на депозитний рахунок в банку фізичною особою банк для відображення даних операцій використовує рахунки 2-го класу 26 розділу «Кошти клієнтів банку» Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України від 25 грудня 2017 року:

- рахунок 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»;
- рахунок 2630 «Короткострокові вклади (депозити) фізичних осіб»;
- рахунок 2635 «Довгострокові вклади (депозити) фізичних осіб»;
- інші рахунки груп 262 та 263 щодо нарахування премій та визнання витрат за депозитами.

Під час здійснення розміщення коштів виконання операції за поточними рахунками здійснюється на підставі розрахункових документів у безготівковій та готівковій формах. У документах зазначається підстава для перерахування коштів. Обов'язково укладається договір із зазначенням процентних ставок та інших умов у двох примірниках.

Якщо ж це строковий депозит, власнику рахунку видається вкладний документ. Таким документом може бути ощадний сертифікат або інший виданий банком документ, що засвідчує укладення з банком договору. Після пред'явлення необхідних для відкриття рахунку документів відповідальний працівник банку відкриває особовий депозитний рахунок платника й особовий рахунок нарахованих, але не сплачених відсотків за вкладом як для депозиту на вимогу, так і для строкового депозиту.

За умовами виплати процентів за період проценти сплачуються періодично або в кінці строку, що визначений депозитним договором. Внесення коштів до банку у вигляді депозиту та подальша виплата відсотків відображаються кореспонденцією, зазначеною в табл. 1.

Після короткого ознайомлення з основами обліку та теоретичними поняттями строкових депозитів та депозитів до запитання доцільно перейти до аналізу депозитів та визначити їх роль у формуванні зобов'язань банку, а також їх вплив на конкурентоспроможність та ліквідність комерційних банків України.

Проаналізувавши депозитну діяльність банків України, можемо зробити висновки, що найбільш високі процентні ставки депозитів в іноземній та національній валюті притаманні державним «УкРагазБанку» та «Приватбанку» станом на 21 січня 2018 року (рис. 1).

Дослідження доцільно розпочати з аналізу загальної структури депозитних зобов'язань фізичним особам за 2017 рік (табл. 2). Проведемо порівняльну характеристику депозитів у «Приватбанку» як одного з лідерів за високими процентними депозитними ставками в Україні.

З табл. 2 можна зробити висновок, що строкові депозити фізичних осіб займають питому вагу у 79,04%, що є більшою від депозитів до запитання в

2 рази. Протягом 9 місяців діяльності «Приватбанку» кількість строкових та депозитів до запитання зменшилась порівняно з 2016 роком, адже після входження «Приватбанку» та інших банків до складу державних втратилась довіра до банку як до суб'єкта державного регулювання.

Якщо проводити аналіз узагальнено, тобто без виділення одного з банків, то розпочати можна з характеристики лідерів депозитної діяльності в Україні (табл. 3).

Як бачимо, депозити фізичних осіб у вітчизняній банківській практиці набули найбільшого поширення та відіграють важливу роль у структурі зобов'язань. Лідером за обсягом депозитів фізичних осіб є «Приватбанк» (144 674,88 млн. грн.), питома вага в сумі зобов'язань

яких становить 69,57%, у структурі зобов'язань із них строкових депозитів 114 533,03 млн. грн., питома вага яких становить 55,07%, а коштів до запитання – 30 141,85 млн. грн., або 14,49%. Наступним є «Укрсоцбанк», де частка депозитів фізичних осіб у структурі зобов'язань становить 51,15%, що складаються на 38,33% із строкових депозитів та 12,82% із коштів до запитання. Найменший обсяг строкових депозитів має «Райффайзен Банк Аваль», а саме 13,36%, проте частка коштів до запитання становить 22,28%, а найбільша питома вага коштів до запитання у ОТП Банку (25,76%).

Після здійснення аналізу руху депозитних коштів доцільно проводити розрахунок показників динаміки, що характеризують їх зміну протягом аналізованого

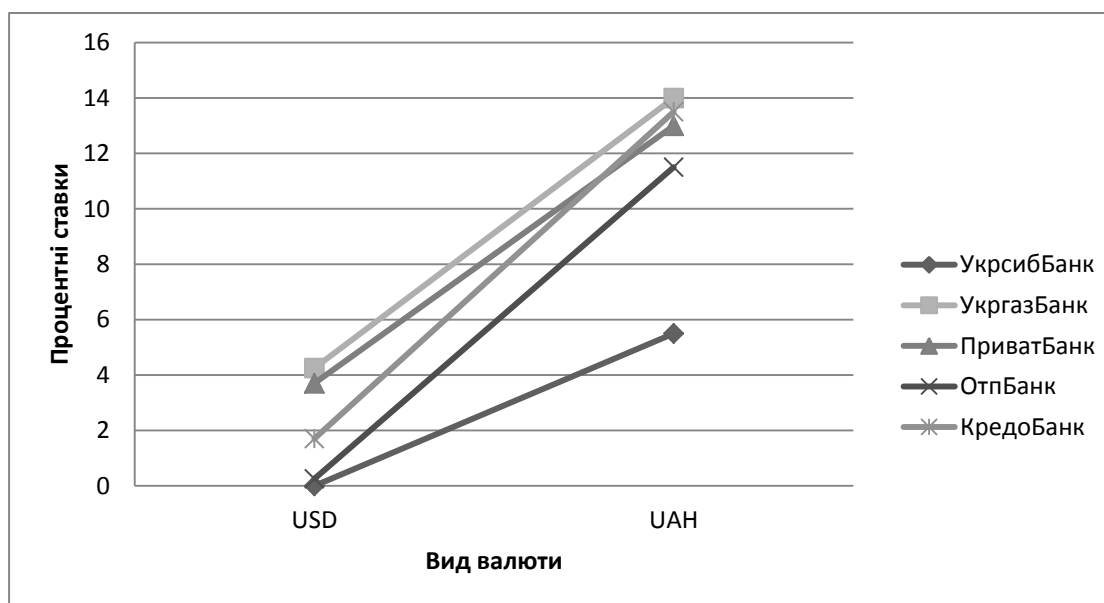

Рис. 1. Процентні ставки провідних банків України

Джерело: розроблено авторами за даними джерела [4]

Таблиця 1

Кореспонденція рахунків з обліку депозитів фізичних осіб

№	Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1.	Внесено готівки фізичною особою (залежно від виду депозиту)	1001	2620, 2630, 2635
2.	Нарахування відсотків за депозитом (залежно від виду депозиту)	7040, 7041	2628, 2638
3.	Виплата депозиту на поточний рахунок або готівкою (залежно від виду депозиту) та з урахуванням капіталізації відсотків	2620, 2630, 2635	1001, поточний рахунок, відкритий у банку
4.	Виплата відсотків після дати нарахування готівкою або на поточний рахунок (залежно від виду депозиту)	2628, 2638	1001, поточний рахунок, відкритий у банку

Джерело: розроблено авторами

Таблиця 2

Порівняльна характеристика коштів у вигляді депозитів у «Приватбанку» (2016 рік – 30 вересня 2017 року)

№	Вид депозиту фізичних осіб	Розрахункові періоди				Відхилення (+, -)
		2016 рік	%	30 вересня 2017 року	%	
1.	Строковий депозит, млн. грн.	119 519	79,04	117 535	72,56	-1 984
2.	Депозит до запитання, млн. грн.	31 684	20,96	44 453	27,44	12 769
3.	Всього	151 203	100	161 988	100	10 785

Джерело: розроблено авторами за даними джерела [5]

Таблиця 3

Депозити фізичних осіб у найбільших банках України станом на 1 січня 2017 року

Назва банку	Всього зобов'язань (млн. грн.)	Зокрема:		Зокрема:			
		депозити фізичних осіб (млн. грн.)	частка в сумі зобов'язань (%)	Кошти до запитання (млн. грн.)	Частка до зобов'язань (%)	Строкові депозити (млн. грн.)	Частка до зобов'язань (%)
Приватбанк	207 946,47	144 674,88	69,57	30 141,85	14,49	114 533,03	55,07
Райффайзен Банк Аваль	49 691,79	17 715,07	35,64	11 075,50	22,28	6 639,57	13,36
Альфа-Банк	35 642,19	15 243,12	42,76	2 427,54	6,81	12 815,58	35,95
Укросоцбанк UniCredit Bank TM	29 020,70	14 845,43	51,15	3 720,18	12,82	11 125,25	38,33
ОТП Банк	22 271,47	9 259,90	41,57	5 737,82	25,76	3 522,08	15,81

Джерело: використано джерело [6]

Таблиця 4

Методика розрахунку основних показників аналізу строкових депозитів та депозитів до запитання

Оборотність депозитів	Оборот щодо повернення строкових депозитів та депозитів до запитання за період
	Середні залишки строкових депозитів за період
Тривалість одного обороту депозитних вкладень у днях	Середні залишки строкових депозитів та депозитів до запитання за період * кількість днів у періоді
	Оборот щодо повернення строкових депозитів за період
Рівень осідання строкових депозитів	Залишок на кінець періоду – залишок на початок періоду
	Оборот щодо надходження строкових та депозитів до запитання
Коефіцієнт нестабільності строкових депозитів	Обсяг достроково вилучених строкових депозитів за період
	Середні залишки строкових депозитів за період
Коефіцієнт нестабільності депозитів до запитання	Середнє абсолютне відхилення за депозитами до запитання за період
	Середні залишки депозитів до запитання за період
Середній термін використання строкових депозитів банку	i-й депозит * строк використання цього депозиту (обчислення всіх депозитів банку)
	Загальна сума всіх депозитів банку

Джерело: розроблено авторами

періоду, а також з визначенням їх частки у загальному обсязі зобов'язань банку.

Аналіз строкових депозитів та депозитів до запитання проводиться за допомогою таких показників:

– оборотність депозитів (схожа в розрахунку для двох видів депозитів), що показує кількість оборотів, що здійснюють строкові депозити та депозити до запитання за період вкладу;

– тривалість одного обороту депозитних вкладень у днях (або середній термін зберігання вкладених коштів), що відбиває в динаміці стабільність вкладів, що дуже важливо для оцінювання вкладів як ресурсів кредитування;

– рівень осідання строкових депозитів, що дає змогу оцінити долю коштів, що залишилася в цьому періоді у вкладах від суми їх надходжень; чим вище значення цього показника, тим більше сума коштів, яка належить банку, що може бути використана для здійснення активних операцій;

– коефіцієнт нестабільності строкових депозитів, що показує рівень достроково вилучених строкових депозитів;

– зниження середнього терміну використання депозитів разом зі значним коефіцієнтом нестабільності, що свідчить про посилення нестабільності депозитної бази, що негативно впливає на ліквідність банку [7];

– коефіцієнт нестабільності депозитів до запитання, що показує величину вилучених депозитів до запитання; відхилення від середнього залишку на величину коефіцієнта нестабільності визначає мінімальні та максимальні межі стабільного залишку на поточних рахунках [7];

– середній термін використання строкових депозитів у банку, що показує середній термін розміщення строкових депозитів, що є найбільш затребуваними.

Ось така система основних показників використовується для проведення аналізу депозитного портфеля банку. Їх розрахунок проводять згідно з даними банку на кінець звітного року. Методика розрахунку зазначена в табл. 4.

Висновки. Депозити є основним способом акумуляції ресурсів банку. Вони становлять велику вагу залучених коштів у різних банках. Аналіз депозитного портфеля необхідно проводити для забезпечення стійкості та надання достовірної інформації про стан діяльності банку.

Такі розрахунки потрібно робити як за всіма залишками на рахунках клієнтів, так і за окремими рахунками з метою визначення стабільних залишків у окремих клієнтів та прогнозу майбутньої діяльності комерційного банку, визначення проблем та ефективних шляхів їх подолання. Практика показує, що значна

частка коштів, які надходять на поточні рахунки клієнтів банку, залишається без руху протягом тривалого строку, що формує так званий фонд банку.

Банки зацікавлені в привабливості клієнтів для здійснення з ними депозитних операцій на строкові депозити

задля зміцнення стабільної депозитної бази. Тому застосування цієї методики аналізу депозитного портфеля дає змогу клієнтам визначити частки коштів від планового виторгу, що осідає на поточному рахунку та буде ними отримана.

Список використаних джерел:

1. Тищенко О.І. Аналіз депозитів фізичних осіб у банках України. Економічний аналіз: зб. наук. праць / С.І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. Т. 14. № 2. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. С. 36.
2. Корпанюк Т.М. Особливості ведення управлінського обліку в комерційних банках України. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2017. № 4. С. 154.
3. Про затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами від 3 грудня 2003 року № 516. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03>.
4. Рейтинг депозитів фізичних осіб, розроблено Міністерством фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/ua/deposits>.
5. Основні фінансові показники діяльності «Приватбанку». URL: <https://privatbank.ua/about/finansovaja-otchetnost>.
6. Депозити фізичних осіб у банках України. Українські бізнес-ресурси. URL: tables.finance.ua/ua/finres/depprivate.
7. Аналіз зобов'язань банку. URL: <http://banking.uabs.sumdu.edu.ua/images/department/banking/discip/abd/Tema3.pdf>.

УДК 657:33.025.12

Засадний Б.А.,

кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри обліку та аудиту,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ БУХГАЛТЕРСЬКИХ РИЗИКІВ В УМОВАХ ЗАСТОСУВАННЯ МСФЗ

Засадний Б.А. Внутрішній контроль бухгалтерських ризиків в умовах застосування МСФЗ. У статті досліджено ризики бухгалтерського обліку в умовах застосування МСФЗ. Визначено способи внутрішнього контролю бухгалтерських ризиків з метою управління ними в процесі діяльності суб'єктів господарювання. Процес застосування МСФЗ зумовлює появу нових об'єктів внутрішнього контролю, що вимагають не лише розробки нових контрольних процедур, але й адаптації наявних процедур контролю до принципово нових умов збору, оцінки, обробки, групування та передачі даних. Доведено, що бухгалтерський облік підприємства в умовах застосування МСФЗ слід розглядати як окремий об'єкт внутрішнього контролю, який може зумовлювати існування певних ризиків, пов'язаних з процесом відображення інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства. За таких умов до найважливіших завдань внутрішнього контролю слід віднести ідентифікацію, оцінювання та застосування найефективніших методів управління бухгалтерськими ризиками, які можуть зумовити негативний вплив на якісні характеристики облікової інформації.

Ключові слова: внутрішній контроль, бухгалтерський облік, бухгалтерські ризики, фінансова звітність, МСФЗ.

Засадний Б.А. Внутренний контроль бухгалтерских рисков в условиях применения МСФО. В статье исследованы риски бухгалтерского учета в условиях применения МСФО. Определены способы внутреннего контроля бухгалтерских рисков с целью управления ими в процессе деятельности субъектов хозяйствования. Процесс применения МСФО обуславливает появление новых объектов внутреннего контроля, которые требуют не только разработки новых контрольных процедур, но и адаптации существующих процедур контроля к принципиально новым условиям сбора, оценки, обработки, группировки и передачи данных. Доказано, что бухгалтерский учет предприятия в условиях применения МСФО следует рассматривать как отдельный объект внутреннего контроля, который может обуславливать существование определенных рисков, связанных с процессом отображения информации о финансовом состоянии и результатах деятельности предприятия. При таких условиях к важным заданиям внутреннего контроля следует отнести идентификацию, оценку и применение эффективных методов управления бухгалтерскими рисками, которые могут вызвать негативное влияние на качественные характеристики учетной информации.

Ключевые слова: внутренний контроль, бухгалтерский учет, бухгалтерские риски, финансовая отчетность, МСФО.